

Priznati, ili ne priznati - Politika Sjedinjenih Američkih Država prema Hrvatskoj, 1990.-1991.

SABRINA P. RAMET

Odjel za sociologiju i političke znanosti (Department of Sociology and Political Science), NTNU – Dragvoll, Norveška

Autorica je na temelju izvora i literature istražila pitanje odnosa Sjedinjenih Američkih Država prema ratu u Hrvatskoj, napose sa stajališta njezina priznanja kao neovisne države u razdoblju od početaka procesa osamostaljenja 1990. do 1992. Smatra da se američki predsjednik George Bush, unatoč njegovu javnom zauzimanju za novi svjetski poredak, prema stanju u istočnoj Europi odnosio iznimno konzervativno te je želio održati Sovjetski Savez i socijalističku Jugoslaviju kao da je stabilnost svijeta ovisila o njihovoj opstanku. Autorica naglašava da je Bush smatrao da ratom u bivšoj Jugoslaviji nije ugrožen niti jedan ključni interes Amerike, koja je, osim toga, 1991. bila zaokupljena događajima u Kuvajtu i Sovjetskom Savezu. Na američko stajalište utjecala je i iskrivljena percepcija događaja iz Drugoga svjetskog rata, a što je koristila srpska promidžba koja je u daljnjem zamagljivanju stvarnosti optuživala hrvatskog predsjednika Tuđmana za antisemitizam. Osim toga, Srbi su u svom promidžbenom djelovanju neprestano upozoravali na ugroženost srpske zajednice u Hrvatskoj. Autorica zaključuje da je Busheva administracija bila nesposobna pravodobno odgovoriti na stanje u bivšoj Jugoslaviji pokazujući nezainteresiranost za stradanja u području koje je smatrano nevažnim za američke interese.

Ključne riječi: Hrvatska, Srbija, Jugoslavija, Sjedinjene Američke Države, Franjo Tuđman, Slobodan Milošević, rat u Hrvatskoj 1991.

Uvod

Tijekom 1990. i 1991., štoviše sve do 1994., Hrvati su, općenito gledajući, mogli reći malo toga pohvalnog za politiku koju je vlada Sjedinjenih Država vodila prema njihovoj domovini. Sjedinjene Države suzdržavale su se od priznanje Republike Hrvatske gotovo deset mjeseci nakon što su Hrvati proglasili nezavisnosti. Amerikanci su se složili s nametanjem embarga na uvoz oružja za cijelo područje bivše Jugoslavije, što je uključivalo i Hrvatsku. Također su,

---

Zahvaljujem Anti Čuvalu i Marijanu Gubiću za opširne primjedbe na prethodnu inačicu ovog teksta, kao i za to što su mi stavili na raspolaganje pisma iz razdoblja koje je obuhvaćeno u ovom radu. Također zahvaljujem Francesu Trixu za pomoć koju mi je pružio u vezi s izvorima za ovaj rad.

kako u raspravama u američkom Kongresu, tako i u američkom tisku, iskazivali iskrivljenu sliku o Srbima koji su prikazani isključivo kao žrtve ustaša za vrijeme Drugoga svjetskog rata, što je bilo popraćeno potpunom amnezijom o diskriminaciji i represiji koju je srpsko političko vodstvo provodilo nad Hrvatima za vrijeme Kraljevine Jugoslavije.¹ Također se nije spominjala srbijanska vlada generala Milana Nedića, koja je tijekom Drugoga svjetskog rata surađivala s Nijemcima, dok su koncentracijski logori u Nedićevoj Srbiji radili tijekom cijelog rata.² Nema sumnje da je bilo sve više senatora i kongresnika koji su se informirali o činjenicama i zagovarali priznanje Hrvatske, kao i poduzimanje koraka koji bi doveli do uspostave hrvatskog suvereniteta nad cijelim njezinim teritorijem. No, bilo je osoba u nekim dijelovima američkih medija i političkog sustava koji su pokazivali simptome fobije od Hrvata. Ovo se iskazivalo u argumentu da su Srbi "stvarne žrtve" i da Hrvati zaslužuju sve ono što im se događa, iako se to rijetko, gotovo nikada nije izgovaralo na tako nedvosmislen način. Postojao je i alternativni argument po kojem su obje strane podjednako krive (nakon širenja rata na Bosnu i Hercegovinu argument o podijeljenoj krivnji dvije strane prenesen je na podjednakom krivnju svih triju strana), pa se od Hrvata očekivalo da podijele krivnju za okupaciju vlastite zemlje koju su proveli srpski pobunjenici i Jugoslavenska narodna armija (JNA).³ Ipak, postupno su se dokazi o srpskoj odgovornosti gomilali, pa su argumenti zagovornika fobije od Hrvata, u obje varijante, postali neodrživi. Tako su u ožujku 1994. Sjedinjene Države dale prešutan pristanak na značajan porast dotoka naoružanja iz islamskih zemalja, koje je bilo upućeno bosansko-hercegovačkim Muslimanima, iako je ovaj oblik opskrbe naoružanjem započeo već u proljeće 1992.⁴

Na početku treba naglasiti nekoliko stvari. Kao prvo, administracija predsjednika Georgea Busha (1989.-1993.) nije smatrala da je u ratovima koji su izbili raspadom Jugoslavije ugrožen bilo koji od ključnih američkih interesa. Zato su Bush i njegovi savjetnici dali naglasak na umanjivanje rizika koji su ti ratovi mogli imati za Sjedinjene Države, bili oni diplomatski, financijski ili da je bila riječ o mogućem gubitku života koji bi iziskivalo upućivanje mirovnih ili

¹ Za pojedinosti i izvore vidjeti: Ivo BANAC, *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji, porijeklo, povijest, politika*, Zagreb 1988.

² Vidjeti: Venceslav GLIŠIĆ, "Concentration Camps in Serbia (1941—1944)", *The Third Reich and Yugoslavia, 1933—1945*, Beograd 1977. Također vidjeti: Menachem SHELACH, "Sajmište – An Extermination Camp in Serbia", *Holocaust and Genocide Studies*, Vol. 2, No. 2 (1987), 243.-260. i Walter MANOSCHEK, "Serbien ist judenfrei", *Militärarische Besatzungspolitik und Judenvernichtung in Serbien 1941/42*, München, R. Oldenbourg Verlag, 1995.

³ Među zapadnim, a posebno američkim znanstvenicima također su bile raširene predrasude prema Hrvatima. Za pojedinosti i izvore vidjeti: Ante ČUVALO, "Croatian Nationalism and the Croatian National Movement (1966—1972) in Anglo-American Publications – A Critical Assessment", *Journal of Croatian Studies*, Vol. XXX (1989), www.croatianstudies.org/index.php?action=page&id=49, 1.-17.

⁴ Za pojedinosti i izvore vidjeti: Sabrina P. RAMET, *The Three Yugoslavias, State-Building and Legitimation, 1918—2005*, Bloomington, Ind. & Washington D.C., Indiana University Press & The Wilson Center Press, 2006., 448.-449.

borbenih snaga na to područje.⁵ Ovo je omogućilo da nostalgija za vremenom Titove vladavine onemogućila bilo kakav djelotvoran odgovor na promijenjene okolnosti u Jugoslaviji nakon Titove smrti.⁶ Kao drugi bitan čimbenik treba spomenuti da je Busheva administracija težila osigurati stabilnost, bojeći se da bi davanje bilo kakvog ohrabrenja Slovincima i Hrvatima u njihovim težnjama prema nezavisnosti moglo značiti nestabilnost samu po sebi, ali isto tako i poticaj onima koji su težili osamostaljenju u sovjetskim baltičkim republikama, Ukrajini i drugdje u Sovjetskom Savezu. Slom Sovjetskog Saveza, strahovala je Busheva administracija, mogao bi dovesti do još veće nestabilnosti. Iz ovoga je proistjecalo da želje Slovenaca i Hrvata da napuste Jugoslaviju, u kojoj je bilo sve više agresivnih masovnih okupljanja koja su poticali predstavnici Slobodana Miloševića, kao i sve učestalijih nezakonitih postupaka vlasti u Beogradu,⁷ moraju biti žrtvovane u interesu navodnog održanja ravnoteže.⁸ Ova američka brigada nestala je kada se krajem 1991. Sovjetski Savez dogovorno raspao.

Američki veleposlanik Warren Zimmermann, dodijeljen veleposlanstvu u Beogradu, pojačavao je ovakva viđenja stanja, suprotstavljajući se slovenskim i hrvatskim težnjama prema samoodređenju. Prema Zimmermannovu shvaćanju problema, on se sastojao u pitanju kako održati jedinstvo Jugoslavije i kako je učiniti djelotvornom državom.

Kao treće, kako je primijetila Marisa R. Lino, američka vanjska politika bila je usredotočena na Bosnu i Hercegovinu, što je rezultiralo da su se Amerikanci uključili u krizu tek nakon što se rat prenio na Bosnu i Hercegovinu, iako i tad postupno.⁹ Štoviše, pošiljke oružja koje su iz islamskog svijeta stigle u Hrvatsku imale su dozvolu Amerikanaca zato što je Washington želio da to oružje dođe do bosansko-hercegovačkih Muslimana.

Četvrto, postojalo je spomenuto iskrivljeno sjećanje na Drugi svjetski rat. Prema toj iskrivljenoj povjesnici, oko 1.700.000 Židova i Srba ubijeno je u Drugom svjetskom ratu,¹⁰ nije stradao niti jedan Hrvat, nije bilo Srba koji su bili fašisti ili surađivali sa silama Osovine. General Milan Nedić, Kosta Pećanac,

⁵ Ted Galen CARPENTER, "Foreign Policy Masochism, The Campaign for U.S. Intervention in Yugoslavia", *Cato Institute - Foreign Policy Briefing No. 19*, 1 July 1992, www.cato.org/pub.

⁶ Viktor MEIER, *Yugoslavia, A History of Its Demise*, London & New York, Routledge, 1999., 220.-221.

⁷ Za pojedinosti i izvore vidjeti: Raif DIZDAREVIĆ, *Od smrti Tita do smrti Jugoslavije, svjedočenja*, Sarajevo, 1999.

⁸ Marisa R. LINO, "On U.S. Foreign Policy in the Balkans in the 1990s: Spotlight on Croatia", *Transition Studies Review*, Vol. 13, No. 3 (2006), 532. Također vidjeti: Robert I. HUTCHINGS, *American Diplomacy and the End of the Cold War, An Insider's Account of U.S. Policy in Europe, 1989—1992*, Washington D.C., The Johns Hopkins University Press & The Wilson Center Press, 1997.

⁹ M. R. LINO, n. dj., 526.

¹⁰ Ovaj podatak navela je 24. travnja 1990. kongresnica Helen Delich Bentley pred Odborom za ljudska prava. Vidjeti: *Congressional Record - Extension of Remarks*, 101st Cong., 2nd Session (24 May 1990), *Lexis-Nexis Congressional*, web.lexis-nexis.com (dalje: LNC), 3. Prema procjeni hrvatskog demografa Vladimira Žerjavića stvarni broj žrtava u Jugoslaviji tijekom Drugoga svjetskog rata iznosi 1.027.000, među kojima je i 192.000 Hrvata. Vidjeti: Vladimir ŽERJAVIĆ, *Gubici stanovništva Jugoslavije u Drugom svjetskom ratu*, Zagreb 1989., 61.-66.

Dimitrije Ljotić, Pavle Đurišić i Draža Mihailović, iako su svi oni surađivali sa silama Osovine,¹¹ uopće nisu spominjani ili su, u slučaju Draže Mihailovića, doživjeli metamorfozu koja ga je prikazivala kao hrabroga antifašističkog borca.¹² Američki zagovornici Velike Srbije stoga su prikazivali Srbe kao žrtve, a Hrvate kao počinitelje zločina, čime za zamagljivali složenost sukoba u Drugome svjetskom ratu i činjenice koje njima nisu odgovarale. Neki od "prodavača magle" zacijelo su znali o čemu je zapravo riječ, dok su drugi, poput Leslea Gelba, možda bili u potpunosti naivni u svojim stajalištima. Gelb se uvrstio među vodeće širitelje straha od Hrvata, kada je 1991. u članku u *New York Timesu* napisao da je "Hrvatska poznatija po svojim fašistima, nego po svojim demokratima".¹³ Djelatni član hrvatske zajednice u Sjedinjenim Državama John Kraljić u članku objavljenom u ožujku 1994. prikazao je kako je o Hrvatskoj raspravljano u *New York Timesu*, zaključujući da su te novine pokazale "sklonost da krivo obilježavaju i prikazuju trenutnu demokratski izabranu hrvatsku vlast, kao vlast koja ima veze s ustaškim režimom".¹⁴

Kao peto, bilo je kako senatora, tako i kongresnika koji su bili dobro obaviješteni o problemima na području Jugoslavije, poput republikanskih senatora Boba Dolea iz Kansasa i Dona Nicklesa iz Oklahome i demokratskog kongresnika Toma Lantosa iz Kalifornije, kao i onih čiji su istupi iskazivali znatno neznanje ili ozbiljnu pristranost, poput kongresnice Helen Delich Bentley, Amerikanke srpskog podrijetla ili kongresmena Jima Moodyja.

Iz svih navedenih razloga, pozivi na moralno razumijevanje ili američke interese izgubili su se u konfuziji, pa čak i nerazumijevanju. Budući da su političari i novinari i sami često bili zbunjeni, ne iznenađuje da sam čak i u srpnju 1995. mogla naići na Amerikance u Seattlu koji uopće nisu znali gdje se nalazi Bosna i Hercegovina i nisu imali pojma da se tamo vodi rat. Čak i danas, kada sam u Sjedinjenim Državama, i kada običnim građanima spomenem da sam boravila u Hrvatskoj, odnosno u Sloveniji, njihov pogled postane ukočen, kao da te osobe prvi put čuju imena tih država, pa neizbježno iznova postavljaju pitanje: "Gdje je Hrvatska?" Reći im da se nalazi južno od Slovenije nije od koristi, jer se od ljudi koji ne znaju gdje se nalazi Hrvatska ionako ne može očekivati da su čuli za Sloveniju.

¹¹ Za pojedinstvo i izvore vidjeti: S. P. RAMET, n. dj., vidjeti poglavlje "World War Two and the Partisan Struggle, 1941—1945"; Milan BORKOVIĆ, *Milan Nedić*, Zagreb 1985.; Mladen STEFANOVIĆ, *Zbor Dimitrija Ljotića 1934—1945*, Beograd 1984.; Philip J. COHEN, *Tajni rat Srbije, Propaganda i manipuliranje poviješću*, Zagreb 1997.

¹² Za opširnu dokumentaciju o suradnji Draže Mihailovića sa silama Osovine vidjeti: Branko LATAS, *Saradnja četnika Draže Mihailovića sa okupatorima i ustašama (1941—1945), dokumenti*, Beograd 1999. i Jovan MARJANOVIĆ, *Tajna i javna saradnja četnika i okupatora 1941—1944*, Beograd 1976.

¹³ Ovaj citat prenesen je iz: "Croatia and Croats in 'The New York Times'", *Hrvatski informativni centar*, June 1994, www.hic.hr/books/croatians-nyt/, 1.

¹⁴ John KRALJIĆ, "The New York Times and the Croatian Government", *Hrvatski informativni centar*, June 1994, www.hic.hr/books/croatians-nyt/part-02.htm, 1.

Sjedinjene Države primjećuju nevolje, 1988.-1990.

Strogo povjerljivi dokument američkog Ministarstva vanjskih poslova iz kolovoza 1988. upozorio je na "spektar revanšističkog velikosrpskog nacionalizma koji teži dominirati Jugoslavijom, kao što je bilo i u razdoblju između dva svjetska rata".¹⁵ Godinu dana kasnije neki zapadni stručnjaci počeli su upozoravati da postoji opasnost od izbijanja rata između Srba i nesrpskih naroda. U listopadu 1990., u najbolje poznatom slučaju predviđanja, američka Središnja obavještajna agencija upozorila je da će se Slovenija i Hrvatska odvojiti od Jugoslavije u roku od jedne godine i da je rat moguć u roku od 18 mjeseci. Ipak su Sjedinjene Države, kao i članice Europske zajednice, nastavile vjerovati, gotovo do samog kraja, da je potpora predsjedniku Saveznog izvršnog vijeća Anti Markoviću najbolja politika i da je sigurno, čak i razborito, oglušiti se ili zanemariti mišljenja koja su iskazivana u Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu i drugdje izvan Beograda.¹⁶ U tom smislu i Viktor Meier tvrdi da je većina zapadnih diplomata u Beogradu "s najvećim oklijevanjem izlazila iz tog grada", kako bi obišli druge dijelove Jugoslavije.¹⁷ Zato su nedovoljno cijenili mišljenja koja su dolazila od predstavnika nesrpskih naroda i imali malo podataka iz ostalih, nesrpskih republika.

Glavna iznimka tom pravilu bilo je Kosovo. Američki kongres pažljivo je pratio događaje u toj pokrajini, zahvaljujući prije svega naporima republikanskog kongresnika Josepha J. DioGuardija iz New Yorka, koji je u Kongresu odslužio jedan mandat, kao i senatora Dolea. Oni, kao i ostali kongresnici, bili su svjesni Miloševićeve politike usmjerene protiv Albanaca, poput proglašavanja srpskog službenim jezikom na Kosovu u proljeće 1988., čime je zabranjeno korištenje albanskog jezika u državnoj upravi, sudovima i drugim službenim poslovima.¹⁸ Znali su o masovnim okupljanjima koja je organizirao Miloševićev skutoñoša Miroslav Šolević čiji je cilj bio prevrat u pokrajini, odnosno za poteze koji su vodili ukidanju ustavom zajamčene autonomije Kosova (i Vojvodine), otpuštanju Albanaca s posla i prekidu nastave na albanskom jeziku na Sveučilištu u Prištini tijekom 1990.¹⁹ Štoviše, u svibnju 1990. sedmorica senatora, među kojima je bio i senator Bob Dole, otputovali su na Kosovo, bez bilo kakvog nadzora beogradskih vlasti, stupivši u vezu s Albancima, informirajući se o njihovim pritužbama. Vratili su se u Sjedinjene Države uvjereni da srpske vlasti na Kosovu u velikoj mjeri krše ljudska prava Albanaca.²⁰ U kolovozu iste

¹⁵ Memo, Department of State, Top Secret, 14 August 1988. Ovaj dokument je postao dostupan 4. studenog 1999. Nalazi se u: Declassified Documents Retrieval System. Pristup je ostvaren 13. srpnja 2006. na Sveučilištu Georgetownu.

¹⁶ V. MEIER, n. dj., 216.-217.

¹⁷ Isto, 217.

¹⁸ S. P. RAMET, *Čija demokracija? nacionalizam, religija, i doktrina kolektivnih prava u srednjoj i jugoistočnoj Europi nakon 1989. godine*, Zagreb 2001., 179.

¹⁹ Isto, 179.-180. Također vidjeti: S. P. RAMET, *Balkanski Babilon, raspad Jugoslavije od Titove smrti do Miloševićeva pada*, Zagreb 2005., 358.-359.

²⁰ "Yugoslavia", *Congressional Record - Senate*, 101st Cong., 2nd Session (20 September 1990), LNC.

godine Beograd je počeo naoružavati kosovske Srbe i Crnogorce, zapljenujući oružje od albanskog stanovništva, čak i u onim slučajevima kada su Albanci imali dozvolu za držanje oružja.²¹ Ironično, dok se pritisak na kosovske Albanace povećavao, a mnogi od njih su zbog svoje nacionalne pripadnosti gubili posao ili stanove, demokratski kongresnik iz Wisconsina izjavio je kongresnom Odboru za ljudska prava da su "Srbi mala manjina na Kosovu koja se nalazi pod pritiscima".²² Četiri mjeseca kasnije, oslanjajući se na zastarjele informacije, nastale više od dvije godine prije toga, kongresnik Moody pokušao je obratiti vlasti u Beogradu tvrdeći da "na Kosovu jezik na sudovima, jezik u upravi, jezik na sveučilištu i jezik na radiju Priština nije srpski. Koristi se albanski jezik. Upravo su Srbi ti koji se moraju truditi shvatiti o čemu se govori na radiju, o čemu je riječ na sudu i što se govori u učionicama".²³

Zapravo, kako je prethodno navedeno, prije proljeća 1988. i albanski i srpski bili su službeni jezici. Od tada je samo srpski postao službeni i isključivo se koristio na sudovima i u državnim uredima. U međuvremenu se neumorna braniteljica srpskih interesa, kongresnica Bentley, također obraćala Odboru za ljudska prava, zamagljujući cijeli problem s lažnim tvrdnjama da su Srbi, u njezinom viđenju očito svi i bez iznimaka, tijekom Drugoga svjetskog rata bili "na strani saveznika", i da su, prema njezinu mišljenju, "u međuratnom razdoblju kosovski Albanci i Srbi živjeli u razmjernoj slozi",²⁴ unatoč činjenici da su jugoslavenske vlasti nasilno konfiscirale najmanje 47.044 hektara obradive zemlje od Albanaca na Kosovu u razdoblju od 1918. do 1941., tjerajući oko 45.000 Albanaca iz njihovih domova i doseljavajući oko 60.000 srpskih kolonista na zemlju oduzetu Albancima.²⁵ Bentley je pokušala ostaviti dojam da bi se Milošević mogao usporediti sa sovjetskim reformističkim predsjednikom Mihajlom Gorbačovom, umjesto s, na primjer, talijanskim *Duceom* Benitom Mussolinijem.²⁶

No, nakon što je u svibnju 1990. Franjo Tuđman došao na čelo Hrvatske, američki senatori i kongresnici počeli su obraćati više pažnje na Hrvatsku. Nakon što je početkom ljeta te godine Tuđman u *The New York Timesu* objavio uvodni članak, senator Dole zauzeo se za hrvatske težnje, izjavljujući Senatu da " (...) hrvatski narod jasno pokazuje svoju težnju da stavi sve na kocku

²¹ Tanjug Domestic Service (10 August 1990), Foreign Broadcast Information Service (dalje: FBIS), *Daily Report* (Eastern Europe), 13 August 1990, 56.

²² "Statement of Hon. Jim Moody before the Human Rights Caucus, April 24, 1990", *Congressional Record - Extension of Remarks*, 101st Cong., 2nd Session (24 May 1990), LNC.

²³ "The Facts on Yugoslavia", *Congressional Record - House*, 101st Cong., 2nd Session (2 August 1990), LNC.

²⁴ "Statement of Hon. Helen Delich Bentley before the Human Rights Caucus, April 24, 1990", *Congressional Record - Extension of Remarks*, 101st Cong., 2nd Session (24 May 1990), LNC.

²⁵ Vidjeti: S. P. RAMET, *Balkanski Babilon*, 351.-352.; John R. LAMPE, *Yugoslavia as History, Twice there was a country*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000., 151.

²⁶ Helen DELICH BENTLEY, "Serbia is Getting Someplace", *The Plain Dealer*, 4 January 1990. Članak je preuzet iz *The Baltimore Suna*, a kritički je raščlanjen u: A. ČUVALO, *Removing the Mask, Letters and Statements Concerning Croatia and Bosnia-Herzegovina, 1989—2000*, Chicago, Croatian Franciscan Press, 2000., 16.-17.

kako bi izorio demokraciju. Preko 40 godina Hrvati su bili u pokornosti pred komunističkim pritiscima. Hrabri muškarci i žene slani su u tamnicu zbog svojih političkih stajališta – Franjo Tuđman osobno bio je u zatvoru dva puta. Početkom 1970-ih studenti i profesori koji su na miran način sudjelovali u demonstracijama, tražeći demokratske reforme, osuđivani su na zatvorske kazne u trajanju od šest, osam, deset ili više godine. Ali Hrvati nisu odustali".²⁷

Na zahtjev senatora Dolea, Tuđmanov članak ušao je u službene spise američkog Kongresa (*Congressional Record*) što je onima koji su te spise čitali omogućilo da pročitaju i Tuđmanovo implicitno upozorenje: "(...) da građanskog rata neće biti ako ga Beograd ne izazove vojnom intervencijom".²⁸

Tijekom 31. srpnja i 2. kolovoza 1990. Kongres je mogao čuti razmjenu mišljenja između kongresnika Lantosa i kongresnice Bentley u vezi s Kosovom. Lantos je upozorio da "represivna komunistička diktatura u Srbiji (...) zatvara veliki broj ljudi, čime je nestao bilo kakav privid političkih sloboda, razoren je bilo kakav oblik slobode tiska koji je postojao, preuzet nadzor nad radijom i televizijom (...) i uhićene ključne demokratski opredjeljene vođe Albanaca".²⁹ Kongresnica Bentley odgovorila je lažno tvrdeći da "Albanci u Jugoslaviji uživaju ista građanska i ljudska prava kao i drugi Jugoslaveni", dodajući da "sva albanska djeca na Kosovu idu u škole u kojima se nastava odvija na albanskom jeziku i tako sve do sveučilišta", hvaleći veliku zbirku knjiga na albanskom jeziku koja se nalazi u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Prištini.³⁰ Zapravo su ljudska prava Albanaca već bila ozbiljno ugrožena, a tri tjedna nakon njezina govora Skupština Srbije izglasovala je da se uskrati učenje albanskog jezika, povijesti, književnosti i kulture u školama. Albanski nastavnici i učenici odbili su nakon toga sudjelovati u nastavi, uspostavljajući paralelni obrazovni sustav, u kojem je nastava održavana u domovima običnih Albanaca.³¹ Osim toga, kako je već navedeno, albanski studenti izbačeni su sa Sveučilišta, a zamijenili su ih srpski studenti koji nisu živjeli na Kosovu. Srpske vlasti su kasnije zaplijenile i uništile oko 100.000 knjiga na albanskom jeziku.³²

Rasprava o Kosovu zbog dva je razloga bitna za američku politiku prema Hrvatskoj. Kao prvo, pružila je podlogu na kojoj su se mogli ocrtati odnosi između Hrvata i Srba, odnosno, moglo bi se reći, ako su Srbi bili odgovorni

²⁷ "Croatsians Want Democracy", *Congressional Record – Senate*, 101st Cong., 2nd Session (16 July 1990), LNC.

²⁸ Franjo TUDJMAN, "All We Croatsians Want is Democracy", *New York Times*, 30 June 1990. Senator Dole ovaj je članak uključio u zapisnike Kongresa.

²⁹ "Apartheid is Alive and Well in Yugoslavia", *Congressional Record – House*, 101st Cong., 2nd Session (31 July 1990), LNC.

³⁰ "The Facts on Yugoslavia", *Congressional Record – House*, 101st Cong., 2nd Session (2 August 1990), LNC.

³¹ Elez BIBERAJ, *Albania in Transition, The Rocky Road to Democracy*, Boulder, Colo., Westview Press, 1998., 14.; Miranda VICKERS, *Between Serb and Albanian, A History of Kosovo*, New York, Columbia University Press, 1998., 247.

³² Frances TRIX, "Publishing in Kosova/Kosovo", Michael BIGGINS, Janet CRAYNE (eds.), *Publishing in Yugoslavia's Successor States*, New York, Haworth Information Press, 2000., 159.-183., vidjeti str. 177. Također vidjeti: *Kosova Daily Report* (Prishtina), 19 March 1996, FBIS, *Daily Report* (Eastern Europe), 20 March 1996, 60.-61.

za probleme na Kosovu onda su, sukladno tome, vjerojatno odgovorni i za probleme u Hrvatskoj. Kao drugo, što je predstavljalo produbljivanje prvoga razloga, rasprava o Kosovu pokazala se prilikom da se Miloševićev režim prikaže kao nemilosrdna diktatura, odnosno, kako je u listopadu 1991. izjavio republikanski senator Alfonse Marcello D'Amato, "Milošević je ubojica, okružen svojim koljačima".³³ U mjeri u kojoj su se vlasti u Beogradu mogle na ovaj način ispravno prikazati, na Hrvate se trebalo gledati kao na narod koji ima legitimne težnje da uspostavi demokratski sustav u kojem bi imali prava slična onima u drugim demokratskim društvima. Upravo je na taj način djelovao senator Dole u rujnu 1990., kada je izjavio da su "Hrvatska i Slovenija već krenuli putem demokracije i slobodnog poduzetništva".³⁴

U listopadu 1990. Hrvatska i Slovenija objavili su plan kojim bi Jugoslavija bila preustrojena u konfederaciju. Predsjednik Tuđman tražio je američku potporu, ali se Washington na to oglušio.³⁵ Otprilike u isto vrijeme Busheva administracija uputila je nekoliko poruka svojim europskim saveznicima, raspitujući se o njihovim stajalištima prema rastućoj krizi u Jugoslaviji, štoviše Amerikanci su se raspitali i o problemu priznanja i granica država koje bi nastale slomom Jugoslavije. Europljani na ovo nisu odgovorili.³⁶

Izbjegavanje odlučnog djelovanja, siječanj-lipanj 1991.

Ono što upada u oči u kongresnim zapisima tijekom prve polovice 1991. jasna je i odlučna sklonost članova Kongresa da prikažu srpskoga člника Miloševića kao "tvrdokornog komunistu",³⁷ dok se Srbe načelno prikazivalo kao "zagovornike umirujuće ideologije".³⁸ Nasuprot tome, Tuđmana i Hrvata prikazivalo se kao "nacionaliste"³⁹ kojima je "odluka za samostalnost njihove republike postala istoznačna s opredjeljenjem za osobnom slobodom".⁴⁰ Ali očigledna naklonjenost koju su članovi Kongresa osjećali prema Hrvatskoj nije dovela ni do kakve odlučne akcije Busheve administracije, koja se zadovoljila time što je prepustila Europskoj zajednici vodstvo u oblikovanju onoga što se smatralo jedinstvenim odgovorom zapadnog svijeta na raspad Jugoslavije.

³³ "The Baltics" (očito pogrešno, ispravno bi bilo "The Balkans"), *Congressional Record - Senate*, 102nd Cong., 1st Session (4 October 1991), LNC.

³⁴ "Yugoslavia", *Congressional Record - Senate*, 101st Cong., 2nd Session (20 September 1990), LNC.

³⁵ Zahvaljujem Marijanu Gubiću za ovaj podatak.

³⁶ Vidjeti: Robert L. HUTCHINGS, *American diplomacy and the end of the Cold War, An insider's account of U.S. policy in Europe, 1989-1992*, Washington D.C., Baltimore, The Wilson Center Press and The Johns Hopkins University Press, 1997.

³⁷ Senator Claiborne de Borda Pell (D—Rhode Island), "The Deepening Crisis in Yugoslavia", *Congressional Record - Senate*, 102nd Cong., 1st Session (16 May 1991), LNC.

³⁸ Congressman William S. Broomfield (R—Michigan), "Democracy under Attack in Croatia", *Congressional Record - Extension of Remarks*, 102nd Cong., 1st Session (5 March 1991), LNC.

³⁹ Na primjer vidjeti *Washington Post*, 5 August 1991, A11.

⁴⁰ Senator Dennis De Concini (D—Arizona), "Tragedy in Yugoslavia", *Congressional Record - Senate*, 102nd Cong., 1st Session (28 June 1991), LNC.

No, u veljači 1991. predsjednik Tuđman još se nadao da bi Washington mogao uzeti u obzir da je rastuća kriza u Jugoslaviji podjednako opasna kao i razbuktani sukob izazvan iračkom okupacijom Kuvajta. Prema tome, Tuđman je predsjedniku Bushu uputio pismo, tražeći od američkog predsjednika da učini što može "kako bi se iznašlo mirno rješenje jugoslavenskog sukoba i spriječilo krvoproliće".⁴¹ No, Borisav Jović, tada predsjednik Predsjedništva Jugoslavije, saznao je za to pismo i zatražio da Tuđman bude izveden na suđenje zbog veleizdaje. Zapravo je kongresnik Broomfield izjavio članovima Zastupničkog doma Kongresa da "prema jugoslavenskom ustavu predsjednik Tuđman ima pravo stupiti u vezu sa svim svjetskim vođama. On očito nije tražio američku intervenciju u Jugoslaviji, kako tvrdi Jović". No, unatoč zahtjevu ovog kongresnika da "Amerika mora stati na stranu demokracije i podržati pravo na samoodređenje", Bushova administracija nije poduzela ništa.⁴² Zatim su 9. ožujka 1991. prosvjedi protiv Miloševića potresli Beograd. Dok je svijet čekao što će se dogoditi, kongresnik Moody i senator Dole, koji su tijekom prethodnih rasprava o Jugoslaviji bili na suprotstavljenim stranama, sada su se udružili u pohvalama ovih prosvjeda, a Moody je iskazao nadu "da se demokratske snage u Srbiji konačno učvršćuju".⁴³ No, do kraja dana Milošević i Jović na ulice Beograda izveli su tenkove JNA i prosvjedi su ugušeni. Jugoslavija se nastavila raspadati, propadajući prema otvorenom ratu za koji se Beograd priprema još od kada je Tuđman izabran na čelo Hrvatske. Sredinom svibnja 1991. Milošević je iskoristio svoj nadzor nad polovicom od ukupno osam članova Predsjedništva Jugoslavije kako bi blokirao izbor hrvatskog predstavnika Stjepana Mesića na dužnost predsjednika toga tijela. Stupanje na tu dužnost trebalo je biti izvršeno rutinski i u prošlosti je izbor na tu dužnost uvijek bio samo formalnost. Mesić je optužio Beograd da je izvršio "meki državni udar".⁴⁴ Zatim je početkom lipnja 1991. kongresnik Lipinski iz Illinoisa upozorio svoje kolege da opasnost od izbivanja rata u Jugoslaviji neprestano raste, upozoravajući da je odluka američke administracije da ukine zabranu na pomoć Jugoslaviji došla u pogrešnom trenutku.⁴⁵

Čak je i tada senator Dole pokazivao naklonjenost ne samo za kosovske Albance, nego i za Hrvate. No, američki veleposlanik Zimmermann bio je više naklonjen srpskoj manjini u Hrvatskoj. U svojim sjećanjima Zimmermann bilježi: "Snažan i djelatan hrvatski lobi u Sjedinjenim Državama našao je omiljenog suradnika u Doleu, koji se zalagao za hrvatsku nezavisnost ne vodeći puno

⁴¹ Tako je to sažeo kongresnik Broomfield u: "Democracy under Attack in Croatia", *Congressional Record - Extension of Remarks*, 102nd Cong., 1st Session (5 March 1991), LNC.

⁴² Citati su preuzeti iz: "Democracy under Attack in Croatia", *Congressional Record - Extension of Remarks*, 102nd Cong., 1st Session (5 March 1991), LNC.

⁴³ "New Hope for Democracy in Serbia", Congressman Moody addressing the U. S. House of Representatives (13 March 1990), *Congressional Record*, at thomas.loc.gov/cgi-bin/query/

Ovo je citirao kongresnik Pell. Vidjeti: "The Deepening Crisis in Yugoslavia", *Congressional Record - Senate*, 102nd Cong., 1st Session (16 May 1991), LNC.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ "On Aid to Yugoslavia", Congressman Lipinski addressing the U. S. House of Representatives (5 June 1991), *Congressional Record*, thomas.loc.gov/cgi-bin/query/

brige za sudbinu srpske manjine u Hrvatskoj, kao ni za činjenicu da će nezavisnost Hrvatske gotovo sigurno dovesti do rata".⁴⁶ Zimmermann je obraćao malo pažnje na činjenicu da se Beograd pripremao za rat još od proljeća 1990., uvozeći oružje iz Sovjetskog Saveza i organizirajući naoružane srpske skupine u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Slovenija je objavila da će proglasiti samostalnost 26. lipnja 1991., a hrvatska vlada obvezala se da će također krenuti tim putem. Veleposlanik Zimmermann vjerovao je da je njegova dužnost odgovoriti predsjednika Tuđmana od njegove politike hrvatske nezavisnosti. Tako se 13. lipnja 1991. Zimmermann susreo s Tuđmanom, upozorivši ga, kako je zapisao u svojim sjećanjima, da će "hrvatska secesija imati 'katastrofalne' posljedice".⁴⁷ Kongresnica Bentley se 25. lipnja 1991. još jednom obratila Zastupničkom domu Kongresa, naglašavajući "kako je važno da Jugoslavija ostane ujedinjena tijekom ovog teškog i nestabilnog razdoblja u istočnoj Europi".⁴⁸ Ovakvo mišljenje bilo je usamljeno u Kongresu, ali je Busheva administracija vodila politiku koja je bila veoma slična njezinim idejama, iako zbog drukčijih razloga. Zapravo je tijekom sljedećih mjeseci, kako u posljednjem razdoblju Busheve administracije, tako i u nešto više od prve godine nove Clintonove administracije, opći ton oba doma Kongresa, u usporedbi s držanjem ova dva američka predsjednika, bio puno kritičniji prema Srbiji i puno naklonjeniji prema Hrvatskoj.⁴⁹

Zapravo su Slovenija i Hrvatska proglasile nezavisnost 25. lipnja 1991., dan prije nego što je najavljeno. Dva dana kasnije JNA je krenula je u akciju preuzimanja nadzora nad graničnim prijelazima u Sloveniji, što je dovelo do izbijanja borbi. Hrvatska, u kojoj je već bilo sukoba u Pakracu, na Plitvicama i u Borovu Selu, za određeno je vrijeme pošteđena otvorenog rata. U tom napetom trenutku predsjednik Tuđman održao je sastanak sa svojim najbližim suradnicima, gdje je donesena odluka da se Hrvatska ne upliće u sukob u Sloveniji.⁵⁰ U međuvremenu je američki Senat prihvatio rezoluciju koja je pozivala "vladu Republike Srbije da prestane blokirati izbor novog predsjednika Predsjedništva Jugoslavije" i "saveznu vladu da prekine koristiti JNA kako bi razriješla trenutnu krizu".⁵¹ Američki ministar vanjskih poslova James Baker, koji je već izrazio svoju naklonjenost jedinstvenoj Jugoslaviji, izjavio je "da smo veoma uznemireni onime što se događa" u toj zemlji. Još jednom je zahtijevao "pregovore i dijalog", iako su pregovori koji su vođeni tijekom prethodnih mjeseci i godina

⁴⁶ Warren ZIMMERMANN, *Origins of a Catastrophe, Yugoslavia and Its Destroyers*, New York, Times Books/Random House, 1999., 130.-131.

⁴⁷ ISTI, 132.

⁴⁸ "Crisis in Yugoslavia", *Congressional Record - House*, 102nd Congress, 1st Session (25 June 1991), LNC.

⁴⁹ S. P. RAMET, *American Policy toward Serbia/Montenegro/Yugoslavia, Congressional Debates & Policy Formation, 1989—2003*. Neobjavljeni rukopis iz 2003.

⁵⁰ Vidjeti: Zdravko TOMAC, *The Struggle for the Croatian State... through Hell to Democracy*, Zagreb 1993.

⁵¹ Rezolucija Senata 147 nalazi se u: "Expressing Senate Opposition to the Use of Force in Yugoslavia", *Congressional Record - Senate*, 102nd Cong., 1st Session (27 June 1991), LNC.

očito bili neuspješni.⁵² Istoga dana predsjednik Bush "izrazio je žaljenje" zbog slovenskog i hrvatskog proglašenja nezavisnosti, obećavajući da će se Sjedinjene Države oglušiti o to što je smatrao "jednostranim korakom".⁵³ Amerikanci hrvatskog podrijetla proslavili su nezavisnost njihove domovine, na primjer 28. lipnja više od 1.000 Amerikanaca hrvatskog i slovenskog podrijetla okupilo se na čikaškom trgu Daley Plaza, s američkim i hrvatskim zastavama. Ali Bushovo obećanje da će se oglušiti na nezavisnost Slovenije i Hrvatske duboko je razočaralo Amerikance hrvatskog i slovenskog podrijetla. Tako je Corinne Leskovar, voditeljica čikaške radio-emisije na slovenskom jeziku, izjavila novinaru *The Washington Posta* kako je odbijanje Busheve administracije da odmah prizna Sloveniju i Hrvatsku i poziv na daljnje pregovore zapravo "potpuna izdaja" ovih dviju republika.⁵⁴

Kongres protiv Busheve administracije, srpanj-prosinac 1991.

Srbija je 1. srpnja 1991. popustila međunarodnim pritiscima i Stjepanu Mesiću konačno je omogućeno da preuzme dužnost predsjednika Predsjedništva Jugoslavije. Idućeg je dana predsjednik Bush uputio Mesiću pismo, tražeći od njega da se suzdrži od upotrebe sile protiv svoje rodne Hrvatska, kao i protiv Slovenije. Ovo pismo pokazivalo je nepoznavanje činjenice da je Mesić očito bio lojalan Hrvatskoj, kao i to da je kao predsjednik Predsjedništva zapravo bio nemoćan utjecati na događaje. Pismo je također pokazivalo spremnost Sjedinjenih Država da odustane od jedinstva Jugoslavije pod uvjetom da nezavisnost Slovenije i Hrvatske bude ostvarena mirnim putem.⁵⁵ Ovo je bio prilično apsurdan uvjet, ako se uzme u obzir da je srpska strana težila eskalaciji rata. Ovako sročeno pismo također je pokazalo da je američka administracija nastavila vjerovati da su pregovori mogući. Istoga je dana Margaret D. Tutwiler, glasnogovornica američkog Ministarstva vanjskih poslova, dala naznake da će Sjedinjene Države biti fleksibilne u vezi s granicama između Srbije i Hrvatske, kao i među ostalim republikama bivše Jugoslavije.⁵⁶ Drugim riječima, Sjedinjene Države nisu imale namjeru jamčiti za teritorijalni integritet Hrvatske.

Dva dana kasnije predsjednik Tuđman odgovorio je u *The Washington Postu*. Tuđman je postojeće stanje objasnio na jasan i jezgrovit način: "Gospodin

⁵² Secretary of State James A. Baker, III, as quoted in *The Associated Press* (27 June 1991), in *Lexis-Nexis Academic* (dalje: LNA). Baker je posjetio Jugoslaviju neposredno prije nego što su Slovenija i Hrvatska proglasile samostalnost. On je ovim dvjema republikama savjetovao da ostanu u sastavu Jugoslavije. Nakon toga predsjednik Tuđman pisao je Bakeru, naglašavajući da "smo zapanjeni kada nam se sada, nakon pune godine dana u kojoj su naše demokratski izabrane vlade u dobroj namjeri pokušavale iznaći mirno rješenje u pregovorima s reformiranim marksistima, kaže da moramo ostati u istoj državi s njima". Pismo predsjednika Franje Tuđmana upućeno ministru vanjskih poslova Jamesu Bakeru od 24. lipnja 1991. Preslika u posjedu autorice.

⁵³ Citirano u *New York Timesu*, 27 June 1991, A10.

⁵⁴ Citirano u *Washington Postu*, 29 June 1991, A20.

⁵⁵ *Washington Post*, 3 July 1991, A25.

⁵⁶ *International Herald Tribune*, 3 July 1991, www.iht.com.

Baker upozorava Sloveniju i Hrvatsku da pregovaraju, i tvrdi da se odnosi u jugoslavenskoj federaciji mogu mijenjati isključivo uz pristanak svih zainteresiranih strana. On očito nije u stanju shvatiti da će mu komunisti biti zahvalni jer će im dati mogućnost veta na svaku raspravu. Od nas se traži da pregovorima dođemo do mira. Ali što je s tenkovima i mlaznim zrakoplovima *MiG*? Tko je bombardirao aerodrome? Tko je pucao na demonstrante koji su u Zagrebu tražili mir?⁵⁷

U međuvremenu je Europska zajednica preuzela pregovaračku ulogu pa je 7. srpnja 1991. objavljeno da su predstavnici Slovenije, Hrvatske i ostatka Jugoslavije potpisali Brijunski sporazum. On je potpisan pod pritiskom Europske zajednice, čime su okončane borbe u Sloveniji i određen tromjesečni moratorij na provođenje hrvatske i slovenske odluke o osamostaljenju. Komentirajući ovo prividno smirivanje stanja, demokratski kongresnik Dick Swett iz New Hampshirea upozorio je "da se ne može trajno uskraćivati demokratski izraženu volju naroda".⁵⁸

Na početku su i Kongres i predsjednička administracija reagirali vrlo mlitavo. Tako je Kongres usvojio rezolucije u kojima je poticao, pozdravljao i ohrabrivao, ali nije od predsjednika zahtijevao odlučnu akciju, niti je ikome prijetio. Jedan viši američki dužnosnik u svojoj je izjavi sažeo prevladavajuće razmišljanje koje je u Washingtonu postojalo tijekom prvih mjeseci rata: "U vezi s Jugoslavijom shvatili smo da su njezini narodi voljni krenuti u međusobni obračun, a mi ih u tome ne možemo zaustaviti".⁵⁹ Zato je Slobodan Pavlović, dopisnik beogradskog dnevnika *Borba* iz Washingtona, ponudio neke smjernice onima koji su vodili američku politiku. U komentaru objavljenom u *The Washington Timesu* Pavlović je upozorio da zapadni svijet "pokušava utjecati i komunicirati s Jugoslavijom na temelju pravila i načela svijeta koji ulazi u 21. stoljeće", ali su nasuprot tome u Jugoslaviji "sve vrijednosti prosuđivanja vraćene u 19. stoljeće, kada se budućnost nacija i država određivala na bojnopolju".⁶⁰

No, nakon prvobitnoga mlitavog reagiranja, članovi Kongresa potrudili su se dobiti podatke o stanju u Hrvatskoj. Krajem listopada republikanski kongresnici Christopher H. Smith iz New Jerseyja i Frank Wolf iz Virginije i bivši zamjenik ministra vanjskih poslova i veleposlanik Richard McCormick povelili su delegaciju u šestodnevni posjet Hrvatskoj i Srbiji. U Zagrebu se delegacija sastala s predsjednikom Tuđmanom, kao i s kardinalom Franjom Kuharićem i biskupom Đurom Kokšom. Također su posjetili opkoljeni Vukovar gdje su bili pod stalnom prijetnjom snajperske paljbe Srba koji su držali prilaze gradu. Ubrzo nakon povratka u Washington zahtijevali su od predsjednika Busha da

⁵⁷ F. TUDJMAN, "Our Liberty is Our Life", *Washington Post*, 4 July 1991, A15.

⁵⁸ "Croats, Slovenians, and Albanians Demonstrate for Democracy in Yugoslavia", *Congressional Record - Extension of Remarks*, 102nd Cong., 1st Session (29 July 1991), LNC.

⁵⁹ Citirano u *Washington Postu*, 22 September 1991, A31, LNA.

⁶⁰ Slobodan PAVLOVIĆ, "Hapless prisoners of Tito's legacy", *Washington Times*, 1 August 1991, G4, LNA.

promijeni svoju politiku.⁶¹ Ubrzo nakon toga predsjednik Tuđman uputio je otvoreno pismo američkom narodu, kako bi otklonio zabrinutost da njegova vlada neće poštovati ljudska prava srpske manjine u Hrvatskoj.⁶²

U Kongresu je sve više rasla spoznaja o odgovornosti Beograda za sukobe, kao i o Miloševićevim planovima. Stoga je već 11. rujna 1991. demokratski senator Clairborne Pell iz Rhode Islanda upozorio da će Bosna i Hercegovina biti idući cilj srpske agresije. JNA će dva tjedna kasnije razoriti malo hercegovačko selo Ravno, u kojem su živjeli Hrvati.⁶³ Istoga dana Pell, Dole i nekoliko drugih senatora predložili su rezoluciju u kojoj su osudili srpsku agresiju na Hrvatsku i pohvalili Europsku zajednicu zbog njezinih napora da okonča sukob. Tražili su od predsjednika Busha da na sastanku Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji, koja je već trajala u Moskvi, postavi pitanje agresije na Hrvatsku koju potiče srbijanska vlast.

Najraniji zahtjev nekog člana bilo kojeg od dva doma Kongresa za američkim priznanjem Hrvatske koji sam uspjela naći je onaj od 15. srpnja 1991. kada je demokratski kongresnik William O. Lipinski iz Illinoisa pozvao američku administraciju da prizna i Hrvatsku i Sloveniju, naglašavajući da njihove odluke o proglašenju nezavisnosti nisu donesene olako, nego nakon mjeseci provedenih u razočaravajuće besplodnim pregovorima.⁶⁴ Dva tjedna kasnije kongresnik Swett dao je oduševljenu, iako ponešto nejasnu potporu Lipinskom, zahtijevajući "da se mi u Sjedinjenim Državama moramo zauzeti za prava Slovenaca, Hrvata i kosovskih Albanaca".⁶⁵ Njima se 24. rujna 1991. pridružio i republikanski kongresnik William E. Dannemeyer iz Kalifornije, koji je zatražio od administracije da prizna Hrvatsku i Sloveniju, također tražeći gospodarske sankcije prema Srbiji sve dok Beograd ne povuče sve vojne snage s hrvatskog teritorija i ne prizna hrvatsku nezavisnost.⁶⁶ Ali američka vlada nije se obazirala na pozive Lipinskog i Dannemeyera, kao i na neodređenije izjave Swetta, nastavljajući savjetovati Hrvatskoj i Srbiji da pregovaraju i razriješe svoje nesuglasice na miran način.⁶⁷ Ne čini se da su Bush i Baker bili toliko naivni, iako bi se to moglo pomisliti nakon njihovih stalnih ponavljanja da treba početi s pregovorima u razdoblju kada su borbe eskalirale. Puno je

⁶¹ "Rep. Chris Smith Gets Tour of Civil Strife in Yugoslavia", *States News Service* (4 September 1991), LNA; "Striving for Peace in Yugoslavia", *Congressional Record - Extension of Remarks*, 102nd Cong., 1st Session (11 September 1991), LNC.

⁶² Pismo, datirano s 18. rujnom 1991. pročitao je u Domu zastupnika kongresnik Smith. Vidjeti: "Crisis in Yugoslavia", *Congressional Record - House*, 102nd Cong., 1st Session (19 September 1991), LNC.

⁶³ "Condemnation of Violence in Yugoslavia", *Congressional Record - Senate*, 102nd Cong., 1st Session (11 September 1991), LNC.

⁶⁴ "Recognize Croatian and Slovenian Independence", *Congressional Record - Extension of Remarks*, 102nd Cong., 1st Session (15 July 1991), LNC.

⁶⁵ "Croats, Slovenians, and Albanians Demonstrate for Democracy in Yugoslavia", *Congressional Record - Extension of Remarks*, 102nd Cong., 1st Session (29 July 1991), LNC.

⁶⁶ "The Serbian War Against Croatia", *Congressional Record - House*, 102nd Cong., 1st Session (24 September 1991), LNC.

⁶⁷ Vidjeti izjave američkog ministra vanjskih poslova Jamesa Bakera navedene u: "Bush Administration Condemns Yugoslavia Military", *Associated Press* (25 September 1991), LNA.

vjerojatnije da sporost američke administracije u reagiranju na jugoslavensku krizu ima uzrok, barem djelomično, u potpunoj američkoj okrenutosti prema krizi i ratu u Perzijskom zaljevu, koji je trajao od 2. kolovoza 1990. do 28. veljače 1991., zatim s trodnevnim neuspjelim prevratom u Moskvi koji su 19. kolovoza 1991. izveli komunistički tvrdolinijaši i konačno s raspadom Sovjetskog Saveza jer su tijekom kolovoza 1991. Estonija, Latvija, Litva, Ukrajina, Moldavija, Kirgistan i Uzbekistan proglasile nezavisnost, a Armenija je to učinila idućeg mjeseca. Bez obzira na ovo, može se reći da su sukobi u Hrvatskoj predstavljali najveću krizu u sjevernoj hemisferi u razdoblju od 1. ožujka do 19. kolovoza 1991., ali čak i u tom razdoblju Busheva administracija uglavnom nije poduzela ništa. Nema sumnje da su hrvatske vlasti uočile brzinu s kojom su Sjedinjene Države priznale Estoniju, Latviju i Litvu, dajući im diplomatsko priznanje 2. rujna 1991., četiri dana prije nego što je njihovu nezavisnost priznala Moskva. Ipak je američka administracija tijekom tog mjeseca u svoje viđenje unijela novu nijansu, priznajući da borbe u Hrvatskoj "predstavljaju izravnu prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti".⁶⁸ Vijeće sigurnosti UN-a je 25. rujna 1991. nametnulo neslavni embargo na uvoz oružja na sve države nastale raspadom Jugoslavije, što je uključivalo i Hrvatsku. Istoga dana tome tijelu obratio se američki ministar vanjskih poslova Baker, navodeći da Beograd snosi "posebnu, štovise rastuću odgovornost" za sukobe, priznajući da JNA ne poštuje Mesića kao predsjednika Predsjedništva Jugoslavije. Naprotiv, naveo je, JNA je stupila u savez s Miloševićem.⁶⁹

Dva dana prije toga JNA je započela intenzivno bombardiranje Vitaljine, Brgata i ostalih mjesta u blizini Dubrovnika, pripremajući se za opsadu ovoga srednjovjekovnog grada. Nakon bombardiranja postrojbe JNA popunjene crnogorskim pričuvnicima napredovale su prema Dubrovniku. Dubrovnik je stavljen pod pomorsku blokadu, a 3. listopada 1991. započela je njegova opsada, pri čemu su gađani i oštećeni neki spomenici i zgrade od kulturne vrijednosti.⁷⁰ Beograd je od Hrvatske tražio predaju grada. Opsada Dubrovnika ogorčila je brojne Amerikance, koji su do tada bili uglavnom ravnodušni prema sukobima u Hrvatskoj. Mnogi od njih posjetili su Dubrovnik kao turisti, a odmor proveden u tom biseru Jadrana ostao im je draga uspomena. Idućeg dana je Željko Šikić, očajni gradonačelnik Dubrovnika, telefonirao senatoru Doleu, moleći ga da pomogne kako god može. Senatori D'Amato i Nickles obratili su se 4. listopada svojim kolegama da pruže potporu sve većem broju onih koji su zahtijevali diplomatsko priznanje Hrvatske i Slovenije.⁷¹

Tromjesečni moratorij na proglašenje hrvatske (i slovenske) nezavisnosti istekao je 8. listopada 1991. Dva tjedna kasnije kongresnici Gallegly, Dornan,

⁶⁸ Vidjeti izjave ministra vanjskih poslova Bakera navedene u "Bush Administration Condemns Yugoslavia Military", *Associated Press* (25 September 1991), LNA.

⁶⁹ "U.S. Policy on Yugoslavia Shifts to Curbing Serbs", *New York Times*, 27 September 1991, A6, LNA.

⁷⁰ Srdja PAVLOVIĆ, "Reckoning: The 1991 Siege of Dubrovnik and the Consequences of the 'War for Peace'", *Spaces of Identity*, Vol. 5, No. 1 (2005), www.univie.ac.at/spacesofidentity/Vol_5_1/PDF/Pavlovic.pdf, 60., 64., 68.

⁷¹ "The Baltics" (očito pogrešno, ispravno bi bilo "The Balkans"), *Congressional Record - Senate*, 102nd Cong., 1st Session (4 October 1991), LNC.

Dannemeyer, Doolittle, Kyl, Cox i Miller podnijeli su zajedničku rezoluciju, tražeći od američkog predsjednika da prizna ove dvije republike. Ovo je nekoliko dana kasnije posebno podržao republikanski kongresnik John Kasich iz Ohija, a kasnije su mu se pridružili i ostali.⁷² Članovi američkog Senata također su izrazili ogorčenje u odgađanju priznanja Hrvatske i Slovenije, podnijevši između 29. listopada 1991. i 30. siječnja 1992. rezolucije 216, 224, 246, i 254. Rezolucija 216 išla je i dalje od ostalih, zahtijevajući diplomatsko priznanje ne samo Hrvatske i Slovenije, nego i Bosne i Hercegovine, Makedonije, pa čak i Kosova.⁷³

Sankcije za sve, listopad - prosinac 1991.

Početak listopada 1991., nakon što je započela opsada Dubrovnika, a jugoslavenski zrakoplovi bombardirali Banske dvore u Zagrebu, pri čemu su zamalo ubili predsjednika Tuđmana, on je diplomatskim kanalima uputio pismo predsjedniku Bushu, tražeći da Sjedinjene Države u Jadransko more upute ratne brodove i onemoguće daljnje letove jugoslavenskog zrakoplovstva. Sjedinjene Države odbile su udovoljiti ovom zahtjevu. Umjesto toga glasnogovornik američkog Ministarstva vanjskih poslova izjavio je da Sjedinjene Države "nemaju planova vojne intervencije u Jugoslaviji".⁷⁴

Do prosinca 1991. oko jedne trećine hrvatskog teritorija nalazilo se pod nadzorom JNA i srpskih pobunjenika, a prema nekim podacima Beograd je već započeo naseljavati srpske koloniste na novostečena područja.⁷⁵ Predsjednik Tuđman je u uvodnom članku objavljenom u *USA Today* objasnio čitateljima tih novina da je "cilj Srbije osvojiti žitorodna područja Hrvatske, njezine izvore nafte, turistička središta na jadranskoj obali, luku na moru i druge gospodarske potencijale kojima Srbija trenutno ne raspolaže", zaključujući s "pozivom Sjedinjenim Državama i svim slobodoljubivim državama svijeta da nam pomognu u trenutku kada nam je ta pomoć očajnički potrebna".⁷⁶ Una-

⁷² "The Blockade of Dubrovnik, Croatia", *Congressional Record - Senate*, 102nd Cong., 1st Session (4 October 1991), LNC; "Concurrent Resolution 224", *Full Text of Bills*, 102nd Cong., 1st Session, H. Con. Res. 224 (22 October 1991), LNC; "Recognizing the Croatian People's Legitimate Claim to Sovereignty", *Congressional Record - House*, 102nd Cong., 1st Session (22 October 1991), LNC; "The United States Must Decide on Croatia", *Congressional Record - House*, 102nd Cong., 1st Session (9 October 1991), LNC.

⁷³ "Senate Resolution 216", *Congressional Record - Senate*, 102nd Cong., 1st Session (7 November 1991; Legislative day of Tuesday, 29 October 1991), LNC; "Senate Resolution 224", *Congressional Record - Senate*, 102nd Cong., 1st Session (19 November 1991; Legislative day of Wednesday, 13 November 1991), LNC; "S. Res. 246", *Congressional Record - Senate*, 102nd Cong., 2nd Session (23 January 1992; Legislative day, 3 January 1992), thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c102:S.RES.246; "S. Res. 254", *Congressional Record - Senate*, 102nd Cong., 2nd Session (31 January 1992; Legislative day, 30 January 1992), thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c102:S.RES.254.

⁷⁴ "Croatian leaders make plea to U.S. for sea, air support", *Washington Times*, 19 October 1991, A1.

⁷⁵ *Washington Post*, 25 November 1991, A14.

⁷⁶ F. TUDJMAN, "The Croatians Tell Their War Stories", *USA Today*, 19 November 1991. Ovaj članak uključen je u: *Congressional Record* by Congressman Jim Kolbe (R—Arizona). Vidjeti: "Croatian Tragedy", *Congressional Record - Extension of Remarks*, 102nd Cong., 1st Session (19 November 1991), LNC.

toč tome, iako je došlo do suglasnosti da Beograd potiče sukobe, te su oba doma Kongresa pozvala da se prizna Hrvatsku, predsjednik Bush odobrio je 6. prosinca 1991. nametanje gospodarskih sankcija svim republikama koje su prije činile Jugoslaviju. Sredinom prosinca on je ponovno potvrdio svoje stajalište da će se suzdržati od priznanja Hrvatske i Slovenije.⁷⁷ Iako je predsjednik Bush kao opravdanje za ove svoje odluke navodio savjete Ujedinjenih naroda i Europske zajednice, upravo je Europska zajednica početkom prosinca 1991. ponovno dala gospodarsku pomoć Hrvatskoj, Sloveniji, Makedoniji i Bosni i Hercegovini.⁷⁸ Zapravo je Europska zajednica do sredine prosinca bila suglasna da Hrvatsku treba priznati u neposrednoj budućnosti.⁷⁹

Predsjednik Tuđman odgovorio je na uvođenje sankcija podsjećajući predsjednika Busha da je Hrvatska "žrtva velikosrpske agresije", smatrajući da je "neselektivno" uvesti sankcije prema cijeloj regiji.⁸⁰ Slovenski predsjednik Milan Kučan također je pisao Bushu kako bi prosvjedovao što je Slovenija uključena u popis zemalja koje su trebale biti kažnjene zbog srpske agresije. Konačno je i hrvatski ministar vanjskih poslova Zvonimir Šeparović odgovorio na Bushevo ponovljeno stajalište da neće priznati bivše jugoslavenske republike, optužujući njegovu administraciju da podržava srpsku agresiju i izjavljujući da je "Amerika na pogrešnoj strani, ona nije nepristrana. Ona je spremna izložiti druge narode stradanjima".⁸¹

Do kraja siječnja 1992. gotovo 40 zemalja priznalo je Hrvatsku i Sloveniju, među njima i svih 12 članica Europske zajednice. Ubrzo zatim i Ruska Federacija priznala je ove dvije republike, pa je republikanski senator Jesse Helms iz Sjeverne Caroline izjavio svojim kolegama u Senatu da su Sjedinjene Države jedina veća država zapadnog svijeta koja do tada nije priznala Hrvatsku i Sloveniju.⁸² Demokratski kongresnik Chris Bell iz Teksasa kritizirao je Bushovu administraciju zbog zaostajanja za događajima kada je riječ o ratu u Hrvatskoj, dok je republikanski kongresnik Dana Rohrabacher iz Kalifornije odlaganje priznanja Hrvatske i Slovenije smatrao "strašnim slučajem moralne izopačenosti", zahtijevajući da dvije republike budu odmah priznate.⁸³ No, Bushevoj administraciji trebat će još deset tjedana da službeno prizna nezavisnost dviju republika.

⁷⁷ *Washington Post*, 7 December 1991, A19.; *Associated Press* (15 December 1991), LNA.

⁷⁸ *Washington Post*, 7 December 1991, A19.

⁷⁹ Norbert BOTH, *From Indifference to Entrapment, The Netherlands and the Yugoslavia Crisis 1990-1995*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2000., 131.-134.; John MAJOR, *The Autobiography*, New York, HarperCollins, 1999., 534.

⁸⁰ Yugoslav News Agency (Beograd), 11 December 1991. Prijevod na engleski objavljen u *BBC Summary of World Broadcasts* (12 December 1991), LNA.

⁸¹ Citirano u *Washington Postu*, 17 December 1991, A15., LNA.

⁸² "United States Should Recognize Croatia and Slovenia – Now", *Congressional Record – Senate*, 102nd Cong., 2nd Session (20 February 1992; Legislative day of Thursday, 30 January 1992), LNC.

⁸³ "United States Must Recognize Croatian and Slovenian Independence", *Congressional Record – Senate*, 102nd Cong., 2nd Session (24 January 1992; Legislative day of Friday, 3 January 1992), LNC; "Let Us Recognize Croatia", *Congressional Record – House*, 102nd Cong., 2nd Session (30 January 1992), LNC.

Zaključak

Pokazalo se da je George Bush rado govorio o novome svjetskom poretku, želeći naglasiti da upravo on ima ulogu uvesti svijet u novo razdoblje njegove povijesti. Ali kada je bila riječ o političkim promjenama koje bi netko mogao interpretirati karakterističnima za promjene u svjetskom poretku, Bush je bio iznimno konzervativan te je želio održati Sovjetski Savez i socijalističku Jugoslaviju kao da stabilnost svijeta ovisi o njihovom opstanku.

No, s iznimkom kongresnice Bentley, općenito držanje oba doma Kongresa bilo je uglavnom povoljno prema Hrvatskoj, iznimno kritično prema srpskoj agresiji na Hrvatsku i veoma negativno prema Miloševićevom režimu, koji je nekoliko kongresnika i senatora definiralo "totalitarnim", "komunističkim" ili "staljinističkim". Odbijajući priznati Hrvatsku, a to su učinile, doslovno, sve države koje su imale neki značaj i odlučujući kazniti Hrvatsku sankcijama, iako je bila žrtva srpske agresije, Bush nije postupio u skladu s Europskom zajednicom, kako je tvrdio, nego joj se zapravo suprotstavljao. Kako ovo objasniti?

Na početku ovog rada napisala sam da je Busheva administracije smatrala da ratom u bivšoj Jugoslaviji nije ugrožen niti jedan ključni interes Amerike. Kako sam kasnije također navela, Bushova administracija nije se mogla usredotočiti na događaje u Hrvatskoj, jer je tijekom većeg dijela 1991. bila zaokupljena događajima u Kuvajtu i Sovjetskom Savezu. Na početku rada također sam spomenula iskrivljenu percepciju događaja iz Drugoga svjetskog rata, iako je u siječnju 1992. jedan članak objavljen u *Zajedničaru*, glasilu Hrvatske bratske zajednice koje se izdavalo u Pittsburghu, bio uključen u kongresne spise. Članak se usprotivio preuveličanom broju srpskih žrtava tijekom Drugoga svjetskog rata, pitajući zašto "nikada nije spomenuto više od 250.000 Hrvata koje su Srbi pobili u Drugom svjetskom ratu".⁸⁴

No, čak ako ostavimo po strani netočne podatke povezane s Drugim svjetskim ratom, srpska promidžba neprestano je ponavljala optužbe čiji je cilj bio zamagliti stvarnost. Među njima su bile i one koje su hrvatskog predsjednika Tuđmana optuživale za antisemitizam. Ove optužbe on je uspješno opovrgao u otvorenom pismu koje je u siječnju 1992. uputio članovima američkog Kongresa.⁸⁵ Srbi su također upozoravali da postoji opasnost da će Hrvati likvidirati srpske civile. Srpska promidžbena ofenziva tijekom cijelog rata dovela je hrvatsku stranu u podređeni položaj. Zbog razloga koji ostaju nejasni, hrvatska strana nikada nije poduzela intenzivnu promidžbenu ofenzivu protiv srpske strane. Hrvatska promidžba zadovoljavala se upozoravanjem na stanje na ratištima, ne želeći raščlaniti stanje u Srbiji, iako je ono davalo brojne primjere

⁸⁴ "Senate Resolution 246 – Relative to Recognition of Croatia and Slovenia", *Congressional Record – Senate*, 102nd Cong., 2nd Session (23 January 1992), LNC.

⁸⁵ Pismo predsjednika Tuđmana od 21. siječnja 1992. uključeno je u: *Congressional Record – Extension of Remarks*, 102nd Cong., 2nd Session (19 February 1992), LNC.

kršenja ljudskih prava.⁸⁶ Također se nije istražila suradnja vodećih političara u Srbiji tijekom Drugoga svjetskog rata sa silama Osovine.

U konačnici, nesposobnost Busheve administracije da pravodobno odgovori na stanje u ratom zahvaćenoj bivšoj Jugoslaviji može se prosuditi kao nesposobnost američkih čelnika koji su donosili odluke, u prvom redu predsjednika Busha i ministra vanjskih poslova Bakera, da prihvate i raščlane podatke koji su bili lako dostupni iz otvorenih izvora. Bila je riječ o taštini predstavnika izvršne vlasti, koji su govore i rezolucije Senata i Zastupničkog doma Kongresa jednostavno ignorirali, pokazujući nezainteresiranost za stradanje ljudi u području koje je smatrano nevažnim za američke interese.

Prijevod: Nikica Barić

SUMMARY

TO RECOGNIZE OR NOT – THE POLICY OF THE UNITED STATES TOWARD CROATIA, 1990-1991

The author examined the question of the attitude of the US to the war in Croatia, especially from the point of view of whether to recognize it as an independent state during the period from the beginning of the move to independence in 1990 until 1992. She considers that American President George Bush, despite his public support for a new world order, assumed a very conservative attitude toward the situation in Eastern Europe, inclining toward the preservation of the Soviet Union and Socialist Yugoslavia as if international stability depended on their continuation. In declining from recognizing Croatia, Bush was not in step with the European Union, as he at the time claimed he was, but was rather in opposition to it. The author stresses that the war in Yugoslavia did not affect any vital American interest, which was at the time instead focused on the events in Kuwait and the Soviet Union. The attitude toward Croatia was also influenced by a distorted perception of the events of World War Two as utilized in Serbian propaganda, which continued to distort reality and accused Croatian President Tuđman of anti-Semitism. As well, Serbian propaganda continually warned of the endangered condition of the Serb minority in Croatia. The author concludes that the Bush administration proved incompetent by not reacting in time to the situation in war-torn former Yugoslavia, ignoring the speeches and resolutions of the Senate and House of Congress, and displaying a lack of interest in the plight of people in a region considered unimportant to American interests.

Key words: Croatia, Serbia, Yugoslavia, United States of America, Franjo Tuđman, Slobodan Milošević, War in Croatia – 1991

---

⁸⁶ Npr. vidjeti: S. P. RAMET, *Balkanski Babilon*, 200.-202., 358.-359., 378.-420.